

ePOOKI

OULUN AMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUS- JA KEHITYSTYÖN JULKAISUT ISSN 1798-2022

ePooki 34/2020

Ikätasoinen seksuaalikasvatus on lapsen turva

Sikala Irmeli, Tuura Jaana, Myllykangas Kirsi, Tölli Sirpa

25.5.2020 ::

Media tuo seksin ja seksuaalisuuden helposti myös varhaiskasvatuskäisten lasten ulottuville. Lähes puolet varhaiskasvatuksen henkilökunnasta kertoo nähneensä lapsen tekevän sellaisiin asioihin liittyviä seksuaalisia tekoja, joita lapsen ei olisi pitänyt ikäänsä nähden nähdä tai kokea. Valmiudet keskustella seksuaalisuudesta tai sukupuolen moninaisuudesta lapsen kanssa koetaan usein puutteelliseksi. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toteutettiin koulutustilaisuus varhaiskasvatuksen henkilökunnalle näiden valmiuksien lisäämiseksi.

KUVA: Guitarfoto studio/Shutterstock.com

Ikätasoinen seksuaalikasvatuksen merkitys lapsen kehityksessä

Turvallisuus on yksi ihmisen perusoikeuksista [1] ja perusta hyvälle psyyken kehitykselle. Lastensuojelulaki [2] määrittää lapsen oikeuden erityiseen suojeluun sekä turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Laadukas seksuaalikasvatus kuuluu ihmisoikeuksiin [3]. Ikätasoinen ja riittävä seksuaalikasvatus turvaa lapsen itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittymistä [4]. Maailman terveysjärjestö WHO on antanut vuonna 2010 suosituksen hyvästä ja kokonaisvaltaisesta seksuaalikasvatuksesta lapsille eri ikävaiheissa [5]. Pienten lasten seksuaalisuuden määrittäminen on tärkeää, seksuaalisuuden suojaamista ja tukemista tarkasteltaessa [4]. Seksuaalisuudesta puhuminen on yhteiskunnassamme vielä tabu ja seksuaalisuuden puheeksi ottaminen lasten kanssa voi olla haastavaa. Varhaiskasvatushenkilökunnan koulutukseen ei ole sisällynyt riittävästi tietoa lapsen ikätasoisesta seksuaalikasvatuksesta [6].

Tärkeimpänä seksuaalikasvatuksen tavoitteena on terveen ja tasapainoisen minäkuvan kehittyminen. Lasten ja nuorten kohdalla tavoitteena on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä. [7] Jotta lapsen seksuaalisuudesta tulisi helpommin lähestyttävä ja arkipäivään sujuvasti sijoittuva asia, on aiheesta syytä keskustella yhä avoimemmin. Teoriatieto hälventää tehokkaasti ennakkoluuloja ja seksuaalisuuden moninaisuutta on näin ollen helpompi ymmärtää. Lapsen kokemuksella hyväksytyksi tulemisesta sellaisena kuin hän on, on suuri merkitys itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittymiselle. Hyvä itsetunto suojaa tutkitusti myöhemmin elämässä monilta kuormittavilta tekijöiltä ja ehkäisee syrjäytymistä. Lapsen kokemus hyväksytyksi tulemisesta vähentää hänen kokemustaan siitä, että olisi erilaisena vääränlainen tai että hänen olisi muututtava samanlaiseksi kuin toiset lapset tullakseen hyväksytyksi. [8]

Lapsi syntyy ainutlaatuisena yksilönä. Tullessaan kohdatuksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin hän on, kasvaa hän myös itsensä hyväksyväksi aikuiseksi. Lapsi hyväksyy lähtökohtaisesti itsensä ja toiset sellaisena kuin he ovat, mutta hänessä voi herätä häpeän tunteita kohdatessaan suvaitsemattomuutta itseään tai lähipiiriään kohtaan. Lapsen kokema häpeä vaikuttaa voimakkaasti kehitykseen ja sillä on pitkäkestoiset seuraukset lapsen elämässä. Jos lapsi joutuu kokemaan jatkuvaa häpeää, voi siitä tulla osa hänen identiteettiään ja hän voi kokea olevansa ihmisenä puutteellinen, huono ja kelpaamaton. Nykyisessä psykologisessa tutkimuksessa on käynyt ilmi, että häpeää tunteva kokee itsensä kokonaisuudessaan huonoksi ja epäonnistuneeksi. Voimakas ja jatkuva häpeän tunne voi altistaa masennukselle, ahdistukselle sekä erilaisiin riippuvuuksiin ja syömishäiriöihin. Pahimmillaan se voi aiheuttaa jopa kuolemankaipuuta ja itsetuhoisuutta. [8]

Ikätasoinen seksuaalikasvatus

Ihmisellä on jo syntyessään seksuaalisuus, joka muuttuu elämän aikana ja jonka muuttuminen on luonnollinen osa kehitystä ja terveyttä [9]. Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa jo varhaislapsuudessa lisäten tietoutta mm. seksuaalisesta väkivallasta [10]. Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on edistää terveyttä ja ohjata tekemään tietoisia valintoja [3]. Ikätasoinen seksuaalikasvatus voidaan hahmottaa seksuaalisuuden portaiden avulla, jotka mallintavat yksilön kehitysvaiheita kuvaamalla seksuaalisuuden tunnetason kypsymistä ja sosiaalisten valmiuksien lisääntymistä [11]. Pienten lasten kohdalla voidaan puhua ”kehotunnekasvatuksesta”, joka edistää lapsen itsearvostusta, oman kehon haltuunottoa ja tunteiden hallintaa [12].

Turvataitokasvatus on osa ikätasoinen seksuaalikasvatusta. Turvataitokasvatukseen kuuluu esimerkiksi se, miten itseen saa koskea ja miten voi toimia hämmäntävissä ja uhkaavissa tilanteissa. Lapsen on tärkeää erottaa kehon yksityiset alueet ja ymmärtää, että toinen saa katsoa uimapuvun alle jääviä paikkoja vain yhteisestä sopimuksesta, mikäli se tuntuu molemmista mukavalta ja turvalliselta. Tämän uimapukusäännön opittuaan lapsen on helpompi ymmärtää myös se, että vaikka kehossa kaikki on kaunista ja arvokasta, ei kaikkea silti näytetä julkisesti. Lapsille opetetaan kunnioittava kosketus ja keskustellaan siitä, millainen kosketus omassa kehossa tuntuu erityisen turvalliselta ja hyvältä ja mikä taas on epämiellyttävää. Lapsi oppii, että hyvästä kosketuksesta tulee hyvä olo, kun taas huono kosketus sattuu, pelottaa tai suututtaa. Kehosta opetellaan myös puhumaan kunnioittavasti ja opetellaan ymmärtämään, että kaikenlaiset kehot ovat yhtä arvokkaita ja hyviä. Lapselle opetetaan myös se, miten kannattaa toimia pahalta tai pelottavalta tuntuvan kosketuksen ja läheisyyden tullen. [13]

Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen tulisi ottaa puheeksi myös lasten vanhempien kanssa, sillä vanhempien avoin ja ennakkoluuloton suhtautuminen seksuaalisuuteen on lapsen seksuaalisen kehityksen ja positiivisen minäkuvan kannalta merkittävää. Vanhempien positiivinen asenne lapsen seksuaalisuuteen korreloi lapsen seksuaalisuuden kehittymisen kanssa positiivisesti ja vanhempien reaktiot vaikuttavat lapsen seksuaaliseen identiteettiin. Mikäli vanhemmat kuvaavat lastaan positiivisena, näkee lapsikin itsensä siten. Vanhempien roolimalli vaikuttaa lasten seksuaaliseen identiteettiin jo ennen päiväkotia- tai kouluopetusta. Vanhempien asenteisiin vaikuttamalla voidaan siis vaikuttaa positiivisesti lapsen seksuaaliseen kehitykseen. [14]

Keskustelutilaisuus Nivalan varhaiskasvatuksessa

Keskustelutilaisuus varhaiskasvatushenkilökunnan kanssa toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä [15]. Tilaisuuteen oli kutsuttu kaikista Nivalan päiväkodeista kaksi henkilöä. Tilaisuuden tavoitteena oli tiedon lisääminen lapsen ikätasoisesta seksuaalikasvatuksesta, sukupuolen moninaisuudesta ja puheeksi ottamisen menetelmistä. Tavoitteena oli myös saada aikaan keskustelua sekä jakaa osallistujien kokemuksia aiheesta. Pitkän aikavälin tavoite oli, että osallistujat voisivat hyödyntää saamaansa tietoa työssään sekä jakaa sitä kollegoilleen ja lasten vanhemmille.

Tapahtumassa katsottiin ensin SetaFinlandin [16] tuottama aiheeseen johdattelun video intersukupuolisuudesta. Tämän jälkeen käytiin läpi teoretietoa seksuaalisuudesta, sukupuolen moninaisuudesta, lapsen ikätasoisesta seksuaalikehityksestä, itsetunnosta, puheeksi ottamisen menetelmistä ja seksuaalikasvatuksen haasteista. Näistä oli koottu PowerPoint-esitys. Teoriaosuuden jälkeen esitettiin kaksi hypoteettista tilannetta, joihin osallistujat miettivät sopivia puheeksi ottamisen keinoja. Ensimmäisessä tilanteessa tarkoituksena oli miettiä puheeksi ottamisen menetelmiä lapsen vanhempien kanssa tilanteessa, jossa lapsen seksuaalinen suuntautuminen aiheutti ristiriitaa kodin ja päiväkodin välillä. Toisessa tilanteessa kannustettiin miettimään puheeksi ottamisen menetelmiä lapsiryhmässä siinä tapauksessa, että ryhmässä syntyy lasten keskuudessa keskustelua jonkun lapsen tavanomaisuudesta poikkeavasta perhedynamiikasta. Kuvitellut tilanteet herättivät keskustelua myös mahdollisten kasvatuksellisten haasteiden osalta. Tilaisuuden lopuksi luettiin transsukupuolisuutta tukeva satu Maailman ihanimmat tanssijat [17].

Keskustelutilaisuudessa nousi esiin tilanteita, joissa varhaiskasvatushenkilökunta oli kokenut osaamisensa riittämättömäksi seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen. Esiin nousi myös esimerkkejä, joissa lapsi oli teoin tai puheilin ilmaissut tietävänsä asioita, joita hänen ei vielä kuuluisi ikätasoonsa nähden tietää. Palautteen mukaan melkein kaikki osallistujat saivat uutta tietoa aiheesta ja osallistujat kokivat, että keskustelutilaisuus oli tarpeellinen ja he voivat hyödyntää oppimaansa työssään. [15]

Seksuaalikasvatus luontevaksi osaksi lapsen arkea

Sukupuolten ja seksuaaliryhmien tasavertainen kohtelu voi olla seksuaalikasvatuksen näkökulmasta ongelmallista. Kaikkien tasapäistäminen ei toimi ja toisaalta tietyn ryhmän suosiminen esimerkiksi turvataitoja opettaessa aiheuttaa sekin oman ongelmansa. Kasvattajat huolestuvat herkästi ei-stereotyyppisestä seksuaalikäyttäytymisestä ja antavat tällaisessa tapauksessa enemmän ohjausta kuin muille yleisemmin hyväksytyjen "seksuaalinormien" mukaisesti käyttäytyville. [18]

Mikäli kasvattajan oma oppi, identiteetti, seksuaalisuus ja asenteet eivät ole selvillä, on laadukkaan ja arvostelemattoman seksuaalikasvatuksen antaminen haasteellista. Seksuaalikasvatuksen tapahtuessa suunnitellusti useamman kuin yhden kasvattajan toimesta, on hyvä olla selvillä yhteisesti käytetyt sanavalinnat ja kohderyhmän ikätaso. Seksuaalikasvatuksen ei tarvitse tapahtua vain yhtenä tuokiona, vaan tarkoitus olisi saada kasvatus liitettyä mukaan arkisiin tilanteisiin ja pitää seksuaalikasvatusta kantavana teemana pidemmän ajanjakson ajan. [19] Huolellisesti laaditulla opetussuunnitelmalla voidaan lisätä opettajien itseluottamusta seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa ja vanhempien kriittisen suhtautumisen kohtaamisessa peruskouluissa [20]. Huolellista valmistautumista voidaan hyödyntää myös varhaiskasvatuksessa.

Artikkeli perustuu opinnäytetyöhön:

Sikala, I. & Tuura, J. 2019. Lapsen ikätasoinen seksuaalikasvatus. Keskustelutilaisuus varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019120324178>

Lähteet

1. ^ Ihmisoikeudet. 2019. Oikeus elämään. Hakupäivä 8.9.2019. <http://www.ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/oikeus-elamaan/>
2. ^ Lastensuojelulaki. 2007. Finlex. Hakupäivä 8.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
3. ^ ab European Expert Group on Sexuality Education. Policy Brief. 2016. Sex Education: Sexuality, Society and Learning 16 (4), 427–431.
4. ^ ab Väestöliitto. 2019. Puhuhippaa, lääkäreillekijä ja haikaravauvoja -tutkimus. Hakupäivä 25.11.2019. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille...
5. ^ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat

poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Hakupäivä 25.11.2019.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085324>

6. ^Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. 3. tark. p. Tampere: Juvenes print.
7. ^Väestöliitto. 2019. WHO:n standardit Euroopassa. Hakupäivä 25.11.2019.
https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille...
8. ^^{ab}Nyyti ry. 2016. Liiallinen häpeä on haitallista. Hakupäivä 25.11.2019.
<https://www.nyyti.fi/opiskelijoille/opi-elamantaitoa/tunteilla-on-viesti...>
9. ^Cacciatore, R. 2019. Seksuaalisuuden portaat on tunnekasvatusmalli. Hakupäivä 28.11.2019.
<https://www.raisacacciatore.fi/136>
10. ^Committee Opinion Number 678. 2016. The American College of Obstetricians and Gynecologists. *Obstetrics & Gynecology* 128 (5), e227–e230. Hakupäivä 8.5.2020.
<https://doi.org/10.1097/AOG.0000000000001769>
11. ^Väestöliitto. 2020. Seksuaalisuuden portaat. Hakupäivä 1.4.2020.
https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille...
12. ^Väestöliitto. 2020. Kehotunnekasvatus. Hakupäivä 1.4.2020.
https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille...
13. ^Väestöliitto. 2019. Turvataidot ja lapsen keho. Hakupäivä 10.9.2019.
<https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/%40Bin/97c8442e3e5eeb7112c56e8c70dee106...>
14. ^Müberra, E. & Çeliköz, N. 2009. Impacts of parental attitude towards sexual identity development on child's sexual identity development. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 1 (1), 1408–1413. Hakupäivä 8.5.2020.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.248>
15. ^^{ab}Sikala, I. & Tuura, J. 2019. Lapsen ikätasoinen seksuaalikasvatus. Keskustelutilaisuus varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 14.1.2020.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019120324178>
16. ^SetaFinland. 2019. Animaatio Kaverit 2: Mä oon intersukupuolinen! Video. Youtube. Hakupäivä 14.1.2020.
https://www.youtube.com/watch?v=DT9D_-VCqss
17. ^Karvinen, M., Seta ry & Trans-tukipiste. Maailman ihanimmat tanssiaiset. Hakupäivä 25.11.2019.
https://www.dropbox.com/s/pbcvpuquiwaqmq0o/tanssiaiset_2017.pdf?dl=0
18. ^Bildjuschkin, K. (toim.) 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 35. Hakupäivä 14.1.2020.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>
19. ^Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Vanhempien antama seksuaalikasvatus. Hakupäivä 27.9.2019.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus...
20. ^Johnson, R.L., Sendalla, M.C. & McCuaig, L.A. 2014. Primary schools and the delivery of relationships and sexuality education: the experience of Queensland teachers. *Sex Education* 14 (4), 359–374. Hakupäivä 8.5.2020.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2014.909351>

Metatiedot

Nimeke: Ikätasoinen seksuaalikasvatus on lapsen turva

Tekijä: Sikala Irmeli; Tuura Jaana; Myllykangas Kirsi; Tölli Sirpa

Aihe, asiasanat: lapset, seksuaalikasvatus, sukupuoli-identiteetti, varhaiskasvatus

Tiivistelmä: Lähes puolet varhaiskasvatuksen henkilökunnasta kertoo nähneensä lapsen tekevän sellaisiin asioihin liittyviä seksuaalisia tekoja, joita lapsen ei olisi pitänyt ikäänsä nähden nähdä tai kokea. Valmiudet keskustella seksuaalisuudesta tai sukupuolen moninaisuudesta lapsen kanssa koetaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan keskuudessa usein puutteelliseksi. Henkilökunnan osaamisen kehittäminen on tärkeää, sillä ikätasoinen ja riittävä seksuaalikasvatus turvaa lapsen itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittymistä. Varhaislapsuudessa kokonaisvaltaiseen seksuaalikasvatukseen kuuluu turvataitojen opettelu. Turvataitoihin sisältyy esimerkiksi se, miten itseen saa koskea ja miten voi toimia hämmäntävissä ja uhkaavissa tilanteissa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toteutettiin koulutuksellinen keskustelutilaisuus varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa. Tavoitteena oli tiedon lisääminen lapsen ikätasoisesta seksuaalikasvatuksesta, sukupuolen moninaisuudesta ja puheeksi ottamisen menetelmistä. Tilaisuudessa nousi esiin tilanteita, joissa

varhaiskasvatushenkilökunta oli kokenut osaamisensa riittämättömäksi seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen. Aikaisempi kirjallisuus osoittaa, että kasvattajat huolestuvat herkästi ei-stereotyyppisestä seksuaalikäyttäytymisestä ja antavat tällaisessa tapauksessa enemmän ohjausta kuin muille yleisemmin hyväksytyjen "seksuaalinormien" mukaisesti käyttäytyville. Laadukkaasti toteutetussa seksuaalikasvatuksessa kasvattajan tulee olla selvillä omasta identiteetistään, seksuaalisuudestaan ja asenteistaan.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2020-05-25

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202002064744>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Sikala, I., Tuura, J., Myllykangas, K. & Tölli, S. 2020. Ikätasoinen seksuaalikasvatus on lapsen turva. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 34. Hakupäivä xx.xx.xxxx. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202002064744>.